

Johan Lydal
Måravn. 4
Tåsen, Oslo.

salgspris 25 øre

Nr. 8 — 5. årg.
Mandag 16. mai 1949

GRUNNLOVENS DAG

De nasjonale festdager skifter både i valør og verdi, men fremst blant de norske minnedager står i vår tid 17. mai, 7. juni og 8. mai. Hver av dem skifter i lys og skygge, hver av dem kan være gjenstand for både objektive og subjektive betraktninger.

La oss bare ta 8. mai. Hva kunne ikke denn dag ha vært, hvis ikke hatet og hevnen hadde fordunklet den spontane glede og slått grumme sår som det vil ta årtier å hele og som vil sette ar etter seg i historien. Og for så å fortsette: 7. juni har også sine sårmerker, og det går ennå lang tid før vi har belyst den historiske sannhet om det stormaktsspill, som ble drevet bak kulisserne og som har hatt følger helt opp i våre dager.

Hva 17. mai angår, så ligger denne dags opprinnelse så pass fjernt, at vi nærmest har den historiske oversikt. Men fjernt, at vi på det nærmeste har den historiske oversikt. Men ennå er det slik, at når den feires, kan man fristes til å bruke August Strindbergs halvt spøkefulle ord til Bjørnstjerne Bjørnson: Du lyver som en festtaler. For i den hastemte nasjonalismes navn er det skrytt og løyet meget omkring denne dag og gitt lefer, som aldri ble holdt, fordi egennyttens som oftest overskygget det som var meningen med dagens feiring: at fellesnyttens, at folkets vel, skulle overskygge alt og gjøre oss til et enig folk. Den tid ligger like så langt tilbake, da en enkelt klasse brukte dagen til hatefulle oppgøt mot dem som feiret grunnlovens fødselsdag, og hvor klassemotsetningene førte til at det kokte i folkemassene. I dag synes det å være sandrettighet om feiringen, men samtidig synes sansen for Grunnlovens verdier og vernet om den å være blitt svakere og svakere, slik at det frihetsbegrep som var forbundet med dens feiring er blitt mer og mer frynset i kantene. Det er ikke lenger noen tendende ideologi som stråler omkring den, bare materielle fordeler. Og hva verre er: Vi går gradvis nedover mot tvangsstyre, byråkrati, utrettelig overvåking og politioppsett med alt og alle. Kort sagt totalitarisme.

Den gang da Grunnloven ble til, ble den bygget på mange fremmede forbilder, som fikk mer eller mindre innflytelse på den. Vi kan nevne den svenske regjeringsform av 1809 om regjeringsmyndigheten og det konstitusjonelle ansvar, den franske monarkiske forfatning av 3. september 1791 om kongens sanksjonsrett, den bataviske republikks forfatning av 1798 om lagtingets organisasjon, den nordamerikanske unionsforfatning om representantenes rettsstilling og kanskje også den spanske forfatning av 1812. Men i det hele ble dog Grunnloven av 17. mai 1814 et originalt verk vidt forskjellig fra enhver av de nevnte forfatninger. Ved denne og ved kongevalget hadde Norge fullendt sin organisasjon som suveren, monarkistisk styrt stat, og så ble oppgaven å forsvare den mot ytre fiender.

Det har vært sagt om den norske bonde, at i hans hus var det Grunnloven, Bibelen og Stortingstidende som var den fornemste lesning, og slik var det vel også ned i gjennom årene, så lenge den opprinnelige, nasjonale bevissthet var våken. Vi arbeidet oss etterhvert og i indre kamp framover til et folkestyre, men det ble så ofte glemt, at folkestyre, demokrati, ikke bør være et system, men et kald, ikke noe statisk, men noe dynamisk, noe som bygges på menneskets kvalitet. Og man hadde så sjelden evnen til å se, at hvis dette kall ble sviktet, så kom de uhemmede, rivaliserende krefters samfunnsødeleggende spill og skiftende systemers navbrutte kamper — veien til undergang.

Nils Collett Vogt sa engang: 80-årene måtte alt skje senest i morgen. Vi kan visst med atskillig rett si det samme i dag, da vi er midt oppe i en sosial og økonomisk revolusjon, hvor et flertall i tinget uten flertall i folket — altså demokratiets karikatur — holder på å omdanne hele landets næringspolitiske struktur og gjennomfører økonomisk uvederheftige sosiale reformer under en evneløs opposisjons bivåning av de gamle frihetsbegrepers gravlegging. Og for den som har evnen til å se, står det mer og mer klart, at så vel vårt som hele det vesteuropeiske styre er blitt til et demokratisk despoti, en eksekutivmakt gjennom synlig og usynlig innflytelse på alt og

alle. Men i det demokratiet regjerer således, skjer det med forsøk på å opprettholde den illusjon, at alle samfunnets medlemmer bestemmer over det hele. Den demokratiske almenvilje innvikler seg på denne måte i strid med seg selv og med friheten, og jo mer despotisk dette styre blir, desto mer kommer det i strid med samfunnets interesser og desto mindre blir det skikket til å vareta det hele samfunns vel.

Det er noe som vi vil kalle frihetens nådeløse ansvar, og det må vi både kjenne og erkjenne. Det må være klart for oss, at det såkalte demokrati vil ha liten betydning for oss sammenliknet med samfunnet. Skulle vi bli stillet overfor en konflikt av så dyptgående natur, at vi hadde valget mellom samfunnet og demokratiet undergang, ville vel ikke mange av oss være i tvil om, hvor våre sympatier var å finne. Men i dag er det vel likefram formastelig å stille et slikt spørsmål. For guden Baal er mektig og blind og skriker eter nye ofre.

Allikevel kan det være grunn til å stille dette spørsmål og kanskje ved leilighet utdype det nærmere, stille det som mot kanskje ved leilighet utdype det nærmere, stille det som motvekt mot 17. mai talernes mange og svulstige ord om friheten og felleskapet. Og det er dobbelt grunn til å stille det, når der den ene dag tales så hjertevarmt om den nasjonale selvstendighet, mens A-partiets utenriksminister den neste dag kommer hjem fra London og erklærer, at vi må finne oss i å fire litt på suvereniteten. Han skal jo være med å knekke nøtter med de store gutta i Europarådet.

La oss bare være klar over dette, når minnene om vår grunnlovs tilblivelse feires. For idag er alt flytende. Bonden hadde sin bibel, som han trodde på som den evige sannhet. I dag er det vel så som så med denne troen, det har prestene sørget for. Han hadde Stortingstidende, som for ham var selve livets puls. I dag er det vel nærmest begredelsens bok. Og han hadde Grunnloven innbundet i stive permer. I dag er den en hul bok, hvor bladene blir mer og mer møllspiste. Det begynte allerede i 80-årene, det fortsatte med konsesjonslovenes virvar etter 1905, og i vår egen tid har vi problemene omkring paragrafene 17, 97 og 100, blant mange flere, som har skapt skjebne ikke bare for den femtedel av befolkningen som direkte eller indirekte er rammet av dem, men som innevarsler en ny oppløsende tid, en ny demoralisasjon overfor rettsbegrepene og individets rettigheter og selvhevdelse.

La oss i dag stanse her, for det skal ikke være noen festtale. Og så ber vi våre lesere selv å gjøre seg opp en mening om stillingen.

Snorre Sturlason forteller om Ragnhild, Halvdan Svartes hustru, som ble mor til Harald Hårfagre: Hun drømte at hun stod i haven og tok en torn ut av sin serk. Og som hun sto og holdt den, vokste tornen og ble til et stort tre. Det nådde jorden og ble rotfast, og det løftet seg høyt mot himmelen. Nederst var treet blodrødt, lenger oppe på stammen skinnende grønt og opp mot grenverket snehvitt. Det gikk mange grener ut fra stammen, somme høyt oppe, andre et stykke ned. Kvistene på grenene var så store at de strakte seg over hele Norge og enda lengere ut.

Vi skal vokte oss for å henfalle til nasjonalismens fortærende lyrikk, men vi mener at det er atskillig lærdom å hente fra dette. Er treet rotfast i dag? Og grenene? Begynner de ikke å skygge betenkelig over norsk jord slik at det livgivende lys fra allverdens felles sol holdes ute og jorden blir karrigere og karrigere?

Det kan på grunnlovens dag være berettiget å spørre om dette, spørre i frihetens nådeløse ansvars navn. Vil vi søke sannheten — og friheten — så må vi først erkjenne, at uten et nytt, impulserende menneskebilde, vil ingen ny verden kunne skapes. Og der står vi i dag, mens rødmeende flagg blaffer i vinden over et land som har krav på alle våre evner og på ethvert offer — endog det å sette sitt eget navn og rykte på spill for å redde det gjennom brendingene. Husk på det, du som ofret, og glem det heller ikke du som i dag er statens bødde.